

ISBN 1694-5328

ЖУСУП БАЛАСАГЫН атындагы
КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИНИН

ЖАРЧЫСЫ ВЕСТНИК

КЫРГЫЗСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО
УНИВЕРСИТЕТА имени ЖУСУПА БАЛАСАГЫНА

Калима
Керим
Сирим
Посвящается 80-летию Ч.Айтматова

«ПАТРИОТИЗМ
КАК ОСНОВА ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИДЕОЛОГИИ И
КУЛЬТУРЫ КЫРГЫЗСТАНА»

СЕРИЯ I
ВЫПУСК I

СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ

Жусуп Баласагын атындагы КУУнун жарчысы: Серия 1. Социалдик гуманитардык илимдер. - Чыг 1 Патриоттуулук Кыргызстандын саясий идеологиясынын жана маданиятынын негизи катары. Ч.Айтматовдун 80 жылдыгына арналган. - Бишкек: КНУ, 2009. - 284 с.

Вестник КНУ: Серия 1. Социально-гуманитарные науки. - Вып.1. Патриотизм как основа политической идеологии и культуры Кыргызстана к 80 летию Ч.Айтматова. - Бишкек: КНУ, 2009. - 284 с.

Главная редакционная коллегия серии:

А.А. Бекбалаев,
ректор КНУ им. Ж.Баласагына,
доктор филологических наук, профессор (главный редактор)
А.М. Джураниев,
кандидат физико-математических наук (зам. главного редактора)
В.И. Шаповалов,
доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
А.А. Борубаев,
академик НАН КР, доктор физико-математических наук, профессор
У.Н. Бримкулов,
член-корреспондент НАН КР, доктор технических наук, профессор
Ч.Т. Джолдошбаева,
член-корреспондент НАН КР, доктор филологических наук, профессор
И.Ч. Исамидинов,
доктор педагогических наук, профессор
А.Ч. Какеев,
академик НАН КР, доктор философских наук, профессор
С.О. Карабаев,
доктор химических наук, профессор
С.К. Каратаев,
доктор исторических наук, профессор
Т.Койчиев,
академик НАН КР, доктор экономических наук, профессор
Г.А. Мукамбаева,
доктор юридических наук, профессор
К.Оторбаев,
академик НАН КР, доктор экономических наук, профессор
В.А. Печенов,
член-корреспондент НАН КР, доктор биологических наук, профессор
С.Ж. Токтамышев,
академик НАН КР, доктор технических наук, профессор
Л.В. Тузов,
доктор физико-математических наук, профессор
З.Эралиев,
доктор исторических наук, профессор

Редакционная коллегия серии:

М.Т. Артыкбаев,
доктор философских и политических наук, профессор
(главный редактор)
Ж.Ж. Жоробеков,
доктор политических наук, профессор
К.Б. Бектурганов,
доктор социологических наук, профессор
Д.Б. Бабиев,
доктор педагогических наук, профессор
Т.О. Омурова,
кандидат философских наук, профессор
И.К. Асанбеков,
кандидат философских наук, доцент

Редакционная коллегия выпуска:

С.О. Жунушова,
кандидат социологических наук, доцент
Т.Б. Абыкеева-Султаналиева,
кандидат философских наук, доцент
Казак кызы П.,
кандидат политических наук, доцент
Д.А. Айтымоев,
старший преподаватель кафедры педагогики

Редактор О.И. Когай. Технический редактор Н.П. Доценко.
Компьютерный набор и верстка Курманалиева П., Нурбекова С., Абдыраимова Д.
Формат бумаги 60x84 1/8. Объем 35,5 п.л. Тираж 100 экз.
Печать офсетная. Отпечатано в типографии КНУ им. Ж.Баласагына

СОДЕРЖАНИЕ

Введение (5).

Артыкбаев М.Т. Концепция формирования патриотизма в Кыргызском национальном университете имени Ж.Баласагына (6).

Тогусбаев О.А. Философия бытия в творчестве Ч.Т. Айтматова (10).

Баббаев Д.Б., Син Е.Е. Дидактические основы совершенствования вузовского контроля (13).

Омурова О.Т., Тетевина Е.Г. Предпосылки взаимодействия религии и политики (15).

Рахманова А.Р. Ч.Айтматовдун чыгармаларында даанышмандык ой-толгоолор (19).

Асанбеков Н.К., Мусабаева Р.Ш. Энесай-орхон жазма эстеликтеринин тексттерин тарыхый философиялык түшүндүрүү проблемалары (22).

Жунушова С.О. Патриотизм и нравственность в системе ценностей современной студенческой молодежи Кыргызстана (25).

Ракшиева Б.И. Казахская диаспора в странах Западной Европы: влияние миграционной истории на языковую идентификацию (30).

Сатыбекова Т.С., Бадиева А.С. Закар жазуучунун ыйман сабагы Ч. Айтматовдун 80-жылдыгына карата (35).

Дюшенбеков Б. Основание и результаты (37).

Дюшенбеков Б. Формирование правового государства и становления гражданского общества в Кыргызстане (39).

Ибраев К.Ш., Качкынова А.Т. Философия добродетели: прошлое, настоящее (44).

Абыкеева-Султаналиева Т.Б. Национальное и глобальное в творчестве Ч.Т.Айтматова (48).

Бектурганова Б.К. Патриотизм как фактор этнополитической консолидации и интеграции (51).

Осмонова Д.А. Женщина в иудаизме (на основе “Ветхого Завета” Библии) (55).

Осмонова Д.А. Гендерный стереотип (59).

Исмаилов К.А., Казак кызы Н. Проблемы становления и консолидации политических партий в Кыргызской Республике (63).

Сулайманова Р.Т. Элементы этнопедагогики в произведениях Ч.Айтматова (67).

Алимова К.Т. Ислам улуттук идеологиянын уңгусу боло алабы?(69).

Син Е.Е., Баббаев Д.Б. Обеспечения качества высшего образования: условия и перспективы (73).

Буриченко Т.И., Буриченко Е.С. Краеведческий материал – воспитательный потенциал при изучении русского языка как неродного (75).

Макарова Л.А., Терлыга Е.А. Патриотическое воспитание студентов в процессе обучения русскому языку (78).

Мусакулов Т.М. Учение Жусупа Баласагына о нравственно-эстетическом воспитании молодого поколения (82).

Туркманов К. Формирование правдивости – высшее качество нового человека (86).

Уржигитова К.Д. Культурные истоки кыргызской семьи (90).

Токпаева З.Т. Кыргыз элинин исламга чейинки дүйнө таануусундагы экологиялык маданияты (93).

Айтымбетова Д.А. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы адеп-ахлактын орду (96).

Усенова Н.Э. Роль эпоса «Манас» в воспитании студенческой молодежи (100).

Курганбаева М.Т. Билим берүүнүн сапатын жогорулатуудагы ата-энелердин ролу (104).

Абиева Ю.А. Гуманизация учебно-воспитательного процесса и экономическое воспитание школьников (108).

Хатмуратова М.У. Көркөм чыгармада инсанга байланыштуу болгон түшүнүктөрдүн семантикалык аянттары (111).

Айтмишева Ж.Т., Сулейман Шентурк Таланттуу балдарды тарбиялоодогу мектептин ролу (114).

Календерова Т. К. Pronunciation: Myths and Facts (116).

Талгарбекова Э.Б. Основная стратегия консультирования при нарушении супружеских отношений (119).

Талгарбекова Э.Б. Психологические механизмы взаимопонимания в молодой супружеской паре (121).

3. Собиров А. Узбек тилининг лексик сатхини системалар системаси тамойили асосида тадқиқ этиш. – Ташкент, 2004.
4. Солнцев В.М. Язык как системно-структурное образование.- М.: Наука, 1971.

Айтмишева Ж.Т., Сулейман Шентурк

ТАЛАНТТУУ БАЛДАРДЫ ТАРБИЯЛООДОГУ МЕКТЕПТИН РОЛУ

Биз изилдөөдө Ош шаарындагы инновациялык мектептердин психологиялык жана психофизиологиялык байланыш белгилерин аныктоо үчүн иш жүргүздүк. Ушул максатта таланттуу балдарды жана жаштарды окуу процесиндеги билим сапаттарынын критерийлерин карап баалоо жана тандап алуу үчүн биз Ош шаарындагы Кыргыз-Түрк лицей гимназияларынын жана «Керме-Тоо» орто мектебинин 10-классынын өспүрүмдөрү менен сурамжылоо жүргүздүк. Изилдөөдө психологиялык, психофизиологиялык жана диагностикалык усулдар пайдаланылды.

Таланттуу балдардын билимдери Торренсанын тесли боюнча жогорку балдын негизинде (чыгармачылык талап, ой жүгүртүүсүнүн стандарттык эмес экендиги, креативдүүлүгү) Н.Б. Шуманованын, Е.Н. Шебланованын, А.А. Лернберндин усулдары боюнча аныкталды. Баалоодо педагогдордун, тарбиячылардын, мектептеги илимий жетекчилердин эксперттик баалары менен өспүрүмдөрдүн социалдык-жемиштүү аракети, изденүүчүлүгү, өзүндөгү чыгармачылык деңгээли кошо эксперттик баа менен алынды. Педагогдордун пикири боюнча, жарым жылдыктын жетишкендиктери да эске алынып баланды.

Таланттуу балдардын психологиялык өзгөчөлүгү төмөндөгүдөй баракчалары аркылуу белгиленди:

1. Жомок суроо баракчасы ригиддүүлүгү ТОРЗ (Г.В. Залевскийдин тесдик сурамжылоосу) 141 суроодон турат, анын курамы өзүнүн жүрүм - турум программасындагы айрым элементтерин же «тажрыйба басымы менен» толук өзгөртүү боюнча адамга коюлган талап, жашоо образы, стереотиптер, мамилелер, өнөкөттөр, багыттар, ыкмалар, жашоодогу жана ишмердүүлүктүн темпи жана ыргактары, кандайдыр бир максатка жетүү бийиктиги, же максаттын өзү ж.б.у.с. чагылдырылган. Адамдын ички бирдиктерине психикалык ригиддүүлүк процессине көз жүгүртүү - адамдын жүрүм - туруму чектелген нес абалына таандык бөтөнчө психологиялык механизмдерди түшүнүүгө мүмкүндүк берет. Г.В. Залевскийдин ою боюнча, психологиялык ригиддүүлүк-патологиялык нормадан айрымаланган универсалдык параметрди көрсөтөт (2).

2. Инсанды изилдөөдөгү стандартташтырылган көп факторлуу усул СМИИ – инсандык касиетти, анын динамикасынын, текшерүүдөгү адаптацияланган деңгээлин үйрөтөт.

Изилдөөдө өспүрүмдөрдүн ден соолугун медициналык текшерүүдөн өткөн көрсөткүчтөрүн пайдаландык.

Текшерүүнүн жыйынтыктары

ТОРЗдун жыйынтыгында бардык балдарла психикалык ригиддүүлүктүн ортодон жогорку көрсөткүчтөрү табылды.

Суроо баракчасынын жыйынтыгында өспүрүмдөрдүн бардыгында төмөндөгүдөй байланыштардын бар экендиги аныкталды: Торренсанын жогорку көрсөткүчүндө абалга жараша психикалык ригиддүүлүк эмоция (сензитивдүү ригиддүүлүк), ошондой эле ТОРЗ боюнча жалпы ригиддүүлүк (ригиддүүлүктүн симптомокомплекси) шкаланын көрсөткүчү боюнча алынды.

СМИЛдин шкаласынын орто жана жогорку көрсөткүчү 50дөн 80ге чейинки баллды камтыды жана изилдөөгө алынган өспүрүмдөрдүн невротизациясын, психологизациясын, дезадаптациясын толук аныктады.

Таланттуу деп эсептелген балдардан жогоруда белгиленген критерийлерден (37 адамдан 16сында гана) төмөндөгү психологиялык жана психофизиологиялык мүнөздөр аныкталды:

Торренса тестинин белгилери боюнча таланттуу балдардын жүрүш-турушу боюнча педагогдордун терс баалаган учурунда, окуучулардын окуу процессинде начар жетишкен мезгили учурабагандыгын сөзсүз белгилей кетүү керек. Бул өспүрүмдөр боюнча омега-потенциалдын көрсөткөн өзгөчө өзгөчөдүү белгилери – сол жак жарым шарынын активдүүлүктүн төмөндөшү (21mV) жана жарым шарлар аралык ассиметриянын көрсөткүчү (21mV), ошондой эле TOR3 көрсөткүчүндөгү психикалык ригид белгисинин «өзгөчө белгилери» белгиленди. Бул когнитивдик эрк процессинин алсыздыгын башка жагынан сол жарым шарынын шартта жараша функционалдык абалынын начарлашынын, мектеп талаптарына балдарды көндүрүү иши жүргүзүлбөгөндүгүнө кабарлап турат.

Шарттын талапка жооп бербегендигинен улам бул балдардын таланттуулуктун жасалма абалында болушу күтүлөт. Биздин оюбузча, дал ушундай психологиялык өзгөчөлүктөрү процессине катышкан бардык адамдардын көңүл борборунда болушу керек.

Бул мээдеги жогорку активдүүлүк фактору – ички туйгу чыңалуусунун жана психологиялык жактан дисконфорттун жаралыш белгиси болуп саналат (1,3). Бирок, баш мээнин гиперактивдүүлүгү өзүн-өзү башкаруу ыкмаларынын белгилеринде баланы невротик болууга түртпөйт, неврозго жакындатпайт, ички активдүүлүктүн жемиштүү ишмердүүлүк мүмкүнчүлүгүнө жол тоспойт. Мындай учурда ага керектелген шарт түзүлбөйт (тагыраак айтканда, ал жетишпейт) андай бала дайыма «күйүп», энергиясын коротуп, талапка жараша системалуу түрдө «чыңалып», ооруп баштайт.

Омега – потенциалдагы белгинин жогорку деңгээли – мээнин ички функционалдык чыңалуусуна, адаптациялык процессинин татаалдыгына, тескерисинче эмоциянын курчушуна, сезимди мокоткон процесске дал келет. Айрыкча, өспүрүм куракта ага көңүл буруу үстүртөдөн болуп, кабыл алуу жөнөткөн социалдык стереотипке айланган учуру өзгөчө мааниге ээ. Мындан башка, башкаруу (мономотивдик, таасирдүү жүрүм турум) андай өспүрүмдөргө рефлексивдүү, ошондуктан, ал объективдүү критерийлер менен жолго салынбайт. «Акылдуу» абалында ал ригиддүү. Ошондуктан жүрүм-турум бөтөнчөлүгүн көрсөтүү зарылдыгы кырдаалдын белгилүү шартына барып такалат да, ал жерден бастан, терс элементтери тереңдей берет. Канааттанбаган адаты билим процессинде белгилүү деңгээлде ригиддештирип, ар кандай «патологиялык өзгөчөлүктөрдү» жаратат. Таланттуу балдарды узак мөөнөттөгү кырдаалдын контекстинде кармап туруу, ал кырдаалга карата аракет кылууга аракет, айрым учурда аларды психофизиологиялык абалдан невротиздик абалга алып келет.

Медициналык изилдөөдөгү диагноздордун аныкталышына таянсак, кырдаалга катышкан «оорулуу балдардын» баары талант белгилерине ээ балдар болуп чыкты.

Таланттуу өспүрүмдөрдөгү бизге белгилүү болгон жогорку көрсөткүчтүн невротизациясы жана жүрүм-турумундагы ригидациясы медициналык изилденген диагноз катары каралышы зарыл эмес, ал төмөнкүдөй факторлордун бирге жүрүшүн эске алуу менен бааланышы керек:

1. Өспүрүм курактагы кризистин (гармоналдык, психологиялык жана физиологиялык өзгөрүүлөрдөгү баланын ички дүйнөсү) чагылышы.

2. Баланын маданияттан сырт адаптацияларынын (психология тиешесиз сабаттуулугу, даярдыгы, психобиологиялык жалпы ден соолугу) мектеп ичинде чагылышы.

3. Окуудагы жүктүн артыкбаштыгы, таланттуу балдардын спецификалык сезимталдыгын мекеме тараптан эске албагандыгынын натыйжасы.

Оптималдуу билим берүү жана талантка сактай билүү жөндөмү төмөндөгүдөй көрсөткүчтөрдүн ачылышына кызмат көрсөтүшү мүмкүн:

- баш мээнин активдүүлүгүн көзөмөлдөө жарым шарлар ортосундагы динамикалык омегамериянын психофизиологиялык оптималдык абал менен байланышы катарында, «кемүү жана оптимизм» мезгилин эске алуу. Бул психопедагогикалык таасирдин негизиндеги ченемдин жаралышын, билим берүүнүн натыйжасын өркүндөтүүгө мүмкүнчүлүгүн берет;
- психотерапиянын сеансы таланттуу балдардын баш мээсинин активдүүлүгүн жөнгө салат;
- балдардын, ага энелердин, педагогдордун психологиялык компоненттердин акценти менен: жүрүм-турум тренинги, психологиялык семинарлары. Бул компоненттин биологиялык ден соолук компоненттеринин өнүгүшүнүн жөнгө салынышы – психикалык региддүүлүктү азайтууга таланттуулардын индивидуалдык компоненттеринин сакталышындагы индивидуалдык чыңалууну жөнгө салууга жол ачат.

АДАБИЯТТАР

Бордов Е.С. Одаренность малыша раскрыть, понять, поддержать. - М.: Флинта, 1998.

2. Бурдейская Г.В., Слуцкого В.М. Одаренные дети / Пер. с англ. - М.: Прогресс, - 1991.

Доровский А.И. 100 советов по развитию одаренности детей. - М., Изд. РПА, 1997.

Календерова Т.К.

PRONUNCIATION MYTHS AND FACTS

Many students and teachers have myths about what it means to learn and teach the pronunciation of English. These are four most commonly held ones:

MYTH #1: Learning the pronunciation of English means learning how to pronounce the individual vowel and consonant sounds.

MYTH #2: It is difficult, if not impossible, for students to hear and pronounce some sounds, such as the difference between the vowel sound in *ship* and the vowel sound in *sheep*. Therefore, it is useless to spend time on pronunciation.

MYTH #3: Pronunciation instruction is boring.

MYTH #4: Nonnative speakers of English cannot teach pronunciation.

What are the facts?

FACT #1: There is much more to the pronunciation of English than its individual sounds. How these sounds are organized plays a greater role in communication than the sounds themselves. Two major organizing structures are rhythm and intonation.

Rhythm. The rhythm of English is created by the contrast in syllable lengths within words as well as across word boundaries. For example, in the word *English*, the first syllable *Eng-* is pronounced longer than the second syllable *-lish*. When we focus on the timing of syllables, we can see that the rhythm of the word *English* is identical to the rhythm of the words *after* and *vision*. Not only can words have identical rhythms but the rhythm of a word can be identical to the rhythm of a phrase; for example, *festival* and *first of all*. In fact, many novice learners of English have actually written *festival* when they heard *first of all*.